

OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI / Mag. Breda Vöröš, profesorica inkluzivne pedagogike in učiteljica dodatne strokovne pomoči / Osnovna šola Miška Kranjca Velika Polana

Dober občutek je, ko veš, da s svojim početjem nekemu pomagaš.

KDO SO OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI

Otroci in njihovi starši imajo v začetku šolanja dokaj visoka pričakovanja, ki žal niso vedno uresničljiva. Zahteve današnje šole so velike in jih vsi šoloobvezni otroci ne zmorejo. Tako nastopijo težave za otroke in starše ter seveda tudi za učitelje. Učni rezultati so nižji od pričakovanih in začne se začarani krog učnih in drugih težav. Učnih težav po navadi ne moremo kar izbrisati, jih pa lahko s pravočasnim odkrivanjem, razumevanjem in ustrezno obravnavo omilimo do stopnje, ki otroku omogoča funkcioniranje v skladu s pričakovanji in zahtevami redne osnovne šole. Glede na vrsto in intenziteto motenj in primanjkljajev, ločimo različne skupine otrok s posebnimi potrebami.

Pogosto so mnenja o tem, ali je ta otrok za »tu« (mišljeno v redni osnovni šoli), plod slabe poučenosti o stopnjah in vrstah posebnih potreb.

Slovenska zakonodaja v Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1) opredeljuje naslednje skupine otrok s posebnimi potrebami:

- otroci z motnjami v duševnem razvoju,
- gluhi in naglušni otroci,
- slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije,
- otroci z govorno-jezikovnimi motnjami,
- gibalno ovirani otroci,
- otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja,
- dolgotrajno bolni otroci,
- otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami in
- otroci z avtističnimi motnjami.

Komisije za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami uporabljajo od 1. 5. 2014 dokument, imenovan *Kriteriji za*

opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami.

S tem dokumentom so objavljani vsi kriteriji, po katerih se opredelijo vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami in katerih priloga so tudi kriteriji za določitev začasnega spremljevalca za

fizično pomoč za dolgotrajno bolne otroke, otroke z avtističnimi motnjami, slabovidne otroke in otroke z okvaro vidne funkcije ter otroke s čustvenimi in vedenjskimi motnjami (Vir 1).

KAKO LAHKO POMAGAMO OTROKOM S POSEBNIMI POTREBAMI

Zelo pomembno je, da čim prej prepoznamo otrokova močna in šibka

področja. Če otrok ni zmožen sam s svojim funkcioniranjem kompenzirati oziroma nadomeščati primanjkljajev na šibkih področjih, potrebuje pri tem pomoč. Če njegovi primanjkljaji in motnje niso pravočasno prepoznani, se izgublja dragoceni čas za rehabilitacijo in kompenzacijo.

V Sloveniji so predšolski otroci vključeni v sistematske preglede, ki niso pomembni zgolj zaradi preventivnih cepljenj, temveč predvsem zaradi informacij o splošnem zdravstvenem stanju in psihosocialnem razvoju otroka. Pomembno je tudi, da strokovni delavci že v vrtcu poznajo in znajo opredeliti

področja funkcioniranja otrok in na ta način prepoznajo otrokova šibka področja.

Otroke, pri katerih zaznamo motnje in primanjkljaje, čim prej vključimo v proces usmerjanja, ki je namenjen otrokom s posebnimi potrebami. Ti za uspešno vključevanje v proces vzgoje in izobraževanja potrebujejo ustrezne programe vzgoje in izobraževanja ter zagotovitev različnih načinov in oblik pomoči.

Zgolj prepoznavanje primanjkljajev in motenj ni dovolj. V primeru, da so ti zaznani in prepoznani, je treba

za otroka pripraviti načrt ustreznih strategij za premagovanje ovir, motenj in primanjkljajev. Vključiti je treba strokovnjake z ustreznih področij – medicine, mentalnega zdravja in izobraževanja. Le takšna oblika pomoči, ki obravnava otroka kot celoto, lahko pripelje do želenih rezultatov. Pri vsem tem pa ne smemo pozabiti na starše otrok. Družina predstavlja otroku primarno celico razvoja. V njej pridobiva prve življenjske izkušnje, na osnovi katerih se oblikuje njegova osebnost.

Načrt ustreznih strategij za premagovanje ovir, motenj in primanjkljajev mora temeljiti na sodelovanju vseh subjektov, tudi otroka. Načrt pomoči mora temeljiti na otrokovih zmoglostih, sposobnostih in interesih. Tak načrt pomoči imenujemo tudi individualizirani program.

Pri oblikovanju individualiziranega programa oziroma načrta pomoči je treba upoštevati vse dejavnike, najpomembnejši med njimi pa je otrok in iz njega izhajajoče:

- intelektualne sposobnosti,
- ustrezne psihofizične lastnosti – da je telesno zdrav, ima dobre delovne navade, da je sposoben primerne koncentracije,
- govorni status,
- alternativna pismenost,
- ustrezna osebnostna, emocionalna in socialna zrelost, ki ustreza ali presega kronološko starost,
- močna področja: sposobnost navezovanja stikov s člani skupine, dobra energetska opremljenost, ambicioznost, storilnostna usmerjenost, otrokov nivo znanja in socialnih izkušenj mora biti primerljiv z nivojem polnočutnih otrok (Ribnikar Kastelic in Levec 1990).

Poleg otroka samega moramo upoštevati tudi dinamiko in značilnosti njegove družine:

- družinsko klimo (je ugodna?),
- pripravljenost na dodatno delo z otrokom,
- redno sodelovanje s šolo in drugimi institucijami, ki lahko otroku nudijo pomoč,

- realna pričakovanja staršev,
- tolerantnost,
- zmožnost strpnosti in sprejemanje dejstev (Ribnikar Kastelic in Levec 1990).

Zelo pomemben dejavnik, ki oblikuje in formalno izobražuje, je osnovna šola, ki mora imeti:

- ugodno klimo,
- primerno usposobljene strokovne delavce,
- strokovne delavce sprimernimi osebnostnimi lastnostmi,
- dodatno izobraževanje,
- dodatno delo z otrokom,
- sodelovanje s člani tima,
- sodelovanje z individualnim terapevtom, če ga otrok ima,
- predstavitev ovire, motnje oz. primanjkljaja sošolcem, ki je primerna starosti otrok,
- fleksibilnost in življenjskost učnega procesa,
- realnost in strpnost (Ribnikar Kastelic in Levec 1990).

PREDNOSTI ZGODNJE OBRAVNAVE

Starši in pedagogi iz svojih izkušenj vemo in to dokazujejo tudi številne študije, da je otrokov razvoj v otroštvu zelo pomemben in povezan s poznejšimi akademskimi dosežki. Zgodnje izkušnje vplivajo na hitrejšo učenje in usvajanje govora in jezika, razvijajo zdrav odnos do vrstnikov in odraslih ter oblikujejo pomembne čutne sposobnosti (Globačnik 2012). Otrokov razvoj je odvisen tudi od okolja; če je spodbudno, je to boljša popotnica za otrokov razvoj. Vendar otrokov razvoj ni pogojen samo in zgolj z vplivom okolja. Zgodnje učenje je kumulativno, osnovne veščine, ki jih otrok pridobi v zgodnjem otroštvu, so nujni temelji za učenje za kasnejše uspešno usvajanje učnih vsebin in osnovnih šolskih spretnosti (Landry 2005).

Smotrno se je vprašati, kakšen je namen zgodnjih obravnav. Cilji zgodnjih obravnav so oblikovani tako, da imajo predvsem preventivni namen že pred vstopom v šolo. Načrtujemo jih za zmanjševanje psiholoških, kognitivnih in drugih ovir.

V Navodilih h Kurikulu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo je opredeljeno, da naj bo otroku s posebnimi potrebami, ki mora biti pravočasno kot tak tudi prepoznan, zagotovljeno polno in aktivno sodelovanje z drugimi otroki v oddelku. Omogočeno naj mu bo tudi soodločanje o njegovem življenju, seveda v skladu z njegovimi zmožnostmi. V vrtcu in šoli je treba upoštevati tudi načela vzgoje otrok s posebnimi potrebami, ki so:

- načelo pravočasne usmeritve v ustrezen program predšolske vzgoje,
- načelo interdisciplinarnosti,
- načelo inkluzije,
- načelo individualizacije,
- načelo celovitosti in
- načelo kontinuiranosti programov.

Tako za predšolskega otroka kot šoloobveznega otroka s posebnimi potrebami, ki je vključen v vrtec oz. v devetletno osnovno šolo (s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo), je treba v skladu z zakonodajo (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami ZUOPP 1) izdelati individualizirani program.

PRI POUČEVANJU IN POMOČI UČENCEM, KI POČASNEJE USVAJAJO ZNANJA ZARADI RAZLIČNIH VZROKOV, UPOŠTEVAMO SPLOŠNA PRIPOROČILA

Učenje učencev s posebnimi potrebami je uspešnejše v znanih in praktičnih situacijah, kar povečuje tudi sposobnost posploševanja. Učenci zato potrebujejo naslednje prilagoditve:

- abstraktne vsebine moramo spremeniti v konkretne;
- določene prilagoditve in poenostavitve gradiv, da bolje razumejo osnovne pojme;
- enoznačne in konkretne informacije;
- ustrezno prilagojena izobraževalna gradiva, kar jim omogoča hitrejšo učenje;
- besedila, povezana s konkretnimi vsebinami (na primer opis življenjskih zgodb, živali, iger in podobno, da se hitreje naučijo branja);

- konkretnejše in preprostejše naloge, kar jim omogoča uspešnejše sodelovanje v skupini vrstnikov;
- več učnih in tehničnih pripomočkov;
- več časa za reševanje nalog.

Vključitev takega učenca v oddelk redne devetletne osnovne šole predstavlja za strokovne delavce šole pravi strokovni izziv.

ZAKLJUČEK

Šola ni samo prostor posredovanja in sprejemanja znanja. Učenci v šoli oblikujejo tudi svoje osebnosti in zadovoljujejo številne druge potrebe, kot so druženje in podobno. V socialnih in ekonomskih stiskah ima še posebej velik pomen ustrezno in podporno delovanje strokovnih delavcev. Če želimo biti pri tem uspešni, moramo v šolah in vrtcih pripraviti programe dejavnosti, ki bodo pri učencih razvijali pozitivno samopodobo, jih učili sprejemati odgovornost za svoja dejanja in razvijali tehnike ustreznejše komunikacije, česar se ne da nadomestiti zgolj z »znanjem«.

Strinjam se z Glasserjevo trditvijo, da je vsak učenec lahko uspešen, vendar dodajam, da je to mogoče v primeru, ko ima učenec spodbudno okolje, ki omogoči aktivacijo njegove notranje motivacije.

LITERATURA

- Cunningham Cliff (1999) *Poskušajmo razumeti Downov sindrom – vodnik za starše*. Ljubljana: Društvo za pomoč duševno prizadetim Sožitje.
- Globačnik Bojana (2012) *Zgodnja obravnava*. Ljubljana: ZRSŠ.
- Karlovec Tanja in Vöröš Breda (2011) *Motnje branja in pisanja pri učencih Romih ter metode za njihovo premagovanje*. Koper: PEF – magistrsko delo.
- Košir Stanislav (2008) *OTROCI s primanjkljaji na posameznih področjih učenja: navodila za prilagojeno izvajanje programa osnovne šole z dodatno strokovno pomočjo*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Landry Susan (2005) *Effective Early Childhood Programs: Turning*

Knowledge into Action. Houston: University of Texas Health Science Center.

Novljan Egidija (2004) *Sodelovanje s starši otrok s posebnimi potrebami pri zgodnji obravnavi*. Ljubljana: Zveza Sožitje.

Opara Božidar (2005) *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah. Vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Centerkontura.

Reid Gavin (2002) *Nekaj v prijateljsko pomoč: vodnik za starše otrok z disleksijo*. Ljubljana: Bravo – društvo za pomoč otrokom in mladostnikom s specifičnimi učnimi težavami Slovenije.

Ribnikar-Kastelic Neva in Levec Alenka (1990) *Vključevanje slušno prizadetih otrok in mladostnikov v polnočutno okolje: Integracija slušno prizadetih v redne šole*. Ljubljana: Zavod za usposabljanje slušno in govorno prizadetih.

Žerdin Terezija (2003) *Motnje v razvoju jezika, branja in pisanja. Kako jih odkrivamo in odpravljamo*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše in Društvo Bravo.

VIRA

Vir 1: ZRSŠ (2014) *Usmerjanje otrok s posebnimi potrebami*. Dostopno na http://www.zrss.si/pdf/050911123118_zakon_o_usmerjanju_otrok_s_osebniimi_potrebami_22072011.pdf, 1. 2. 2014.

Vir 2: Strokovni svet RS za splošno izobraževanje (2003) *Navodila h Kurikulu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami*. Dostopno na http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/vrtci/pdf/kurikulum_navodila.pdf, 5. 1. 2015.